

ΕΚΤΑΚΤΟΣ ΣΥΝΕΔΡΙΑ ΤΗΣ 25ΗΣ ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1980

ΠΡΟΕΔΡΙΑ ΓΕΩΡΓΙΟΥ Ε. ΜΥΛΩΝΑ

ΕΠΙ ΤΗ, ΣΥΜΠΛΗΡΩΣΕΙ 20ΕΤΙΑΣ
ΑΠΟ ΤΗΣ ΑΝΑΚΗΡΥΞΕΩΣ ΤΗΣ ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ

ΠΡΟΦΩΝΗΣΙΣ ΤΟΥ ΠΡΟΕΔΡΟΥ Κ. ΓΕΩΡΓΙΟΥ Ε. ΜΥΛΩΝΑ

Σπάνια στην ιστορία τῆς ἀνθρωπότητος ἢ καὶ μιᾶς χώρας περίοδος ζωῆς 20 χρόνων περιλαμβάνει τόση χαρὰ, τόσους ἐνθουσιασμοὺς καὶ ψυχικὰς ἐξάρσεις, τόση λύπη καὶ ἀγωνία, τόση ὑποκρισία καὶ ἀχαριστία τῶν μεγάλων λεγομένων φίλων, ὅση μᾶς παρουσιάζει ἡ σύγχρονη ἱστορία τῆς Κύπρου. Τὸ πεντάμορφο νησί, ὕστερα ἀπὸ σκληρὴ καὶ βάρβαρη ὑποδούλωσι, κατώρθωσε τέλος νὰ πραγματοποιήσει τὸ προαιώνιο ὄραμα τῆς Λευτεριᾶς, νὰ ἀναπνεύσῃ λεύτερα τὸ μωρωμένο ἀέρα τῆς ἀνεξαρτησίας, 20 μόλις χρόνια ἀπὸ σήμερα. Ἀπὸ τὴν ἅγια ἐκείνη ἡμέρα, ἀπὸ τὴν ἀσύλληπτη ἐκείνη στιγμή, ποὺ ἀντήχησε ἀπὸ τὶς κορφὰς τοῦ Τροόδου καὶ τοῦ Πενταδακτύλου ὡς τὰς ἀκτὰς τῆς Παλαιπάφου καὶ τοῦ Κουρίου ὁ παιὼν τῆς Νίκης τοῦ Κυπριακοῦ λαοῦ, πέρασαν 20 χρόνια.

Τὴ λαμπρὰ ἐκείνη ἡμέρα τῆς Λευτεριᾶς, καὶ τὴν ἐλπιδοφόρο ζωὴν 20 χρόνων ἠθέλησε ἡ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν νὰ ἐπισημάνῃ καὶ νὰ γιορτάσῃ, καὶ ἀπεφάσισε νὰ ἀφιερῶσιν μία Ἐκτακτὸ Συνεδρῖα τῆς στὴν ἡμέρα τῆς Ἀναστάσεως τοῦ μεγάλου ἑλληνικοῦ νησιοῦ.

Ἡ Κύπρος ἀπὸ τὴ Φύσιν ἦταν προωρισμένη νὰ παίξῃ σπουδαῖο ρόλο στὴν ἱστορία τῆς Μεσογείου. Σὲ μικρὴ ἀπόστασι ἀπὸ τὴ Μικρὰ Ἀσία, τὴ Συρία, τὴν Παλαιστίνη, ἀκόμη καὶ ἀπὸ τὴ μακρυνὴ Αἴγυπτο, ἀπὸ τὰ γειτονικὰ ἐκεῖνα μέρη, δέχτηκε καὶ ἀφωμοίωσε πολιτιστικὰ στοιχεῖα, γιὰ νὰ δημιουργήσῃ ἴδιο πολιτισμὸν ποὺ διετήρησε τὸν χαρακτῆρα του στὸ διάβα τῶν αἰῶνων. Τελικὰ ὅμως ἐστρά-

φη πρὸς Δυσμάς, πρὸς τὴν ἑλλαδικὴ γῆ γιὰ νὰ δημιουργήσῃ τοὺς ἄρρηκτους δεσμούς πρὸς ἀκόμη διαρκοῦν. Προικισμένη ἢ Κύπρος ἀπὸ τὴ Φύσι, μὲ πλούσια μεταλλεῖα χαλκοῦ, τοῦ πρωταρχικοῦ αὐτοῦ μετάλλου τῆς προϊστορικῆς ἐποχῆς, ἦτο προωρισμένη νὰ καταλάβῃ πρώτη θέσι στὶς ἐμπορικὲς ἐπιχειρήσεις τῆς ἀνατολικῆς Μεσογείου. Στολισμένη μὲ γραφικὰς κοιλάδες καὶ πεδιάδες, μὲ ἔφορους κάμπους, μὲ ἠλιόλουστο καὶ ἥπιον κλίμα, ἦτο ἀπὸ τὴ Φύσι προωρισμένη νὰ γίνῃ ἕνας χαρωπὸς παράδεισος πρὸς περιβρέχεται ἀπὸ τὰ γαλανὰ νερὰ τῆς Κυπριακῆς θάλασσας, παράδεισος πρὸς καὶ οἱ Θεοὶ τοῦ Ὀλύμπου ἀκόμη τὸν ποθοῦσαν. Σ' αὐτὸν τὸν Παράδεισο ἐγκατεστάθη καὶ ἡ Θεὰ τοῦ κάλλους καὶ τῆς ἀγάπης ἢ Ἀφροδίτη. Στὸ νησί της αὐτὸ ἢ καλλιστέφανος Ἀφροδίτη κατέφενγε γιὰ νὰ ἀναπαυθῆ ἢ γιὰ νὰ ἀποφύγῃ τοὺς ἄλλους Ὀλυμπίους θεοὺς καὶ τὰς ταπεινώσεις πρὸς τῆς ὑπέβαλλαν, ὡς μᾶς λέγει ὁ Ὅμηρος, διὰ τὴν πρὸς τὸν Ἄρην φιλότητα :

*Κύπρον ἴκανε φιλομειδῆς Ἀφροδίτη,
ἐς Πάφον, ἔνθα τὲ οἱ τέμενος βωμός τε θυίεις.*

Ἀκόμη πρὶν ἀπὸ τὴν Ἀφροδίτη τοῦ Ὀμήρου, κατὰ τὸν ΙΔ' π.Χ. αἰῶνα, ἔμποροι ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴ γῆ ἐγκατεστάθησαν στὶς παράλιες πόλεις τῆς Κύπρου, ἀργότερα δὲ πρὸς τὸ τέλος τοῦ 13ου αἰῶνα π.Χ. καὶ ἄποικοι Ἑλληνες. Ὁ τελικὸς ἀποικισμὸς της ὅμως ἀπὸ Ἑλληνας καὶ ὁ ἐξελληνισμὸς της ἔγινε μετὰ τὰ Τρωικά. Ἡ παράδοσι διετήρησε ὀνόματα καὶ ἐγκαταστάσεις ἀποίκων κατὰ τὸν 12ον καὶ 11ον π.Χ. αἰῶνα. Σύμφωνα μὲ τὴν παράδοσι ὁ Τεῦκρος, ὁ γιὸς τοῦ Τελαμῶνος, βασιλέως τῆς Σαλαμῖνος, ἔδρυσε Κυπριακὴ πόλι καὶ τὴν ὠνόμασε Σαλαμίνα, πρὸς ἀκόμη διατηρεῖται. Κατὰ τὸν Ἡρόδοτον, τὸ Κούριον ἦτο ἀποικία τῶν Ἀργείων καὶ ὁ Πανσανίας ἀναφέρει ὅτι ὕστερα ἀπὸ τὴν θύελλα, πρὸς ἔπληξε τὸν ἑλληνικὸ στόλον στὴν ἐπιστροφὴ του ἀπὸ τὴν Τροία, ὁ Ἀγαπίωνος ἐγκατέστησε τοὺς Ἀρκάδες του στὴν Κύπρον καὶ ἔγινε ὁ οἰκιστὴς τῆς Πάφου ὅπου ἔκτισε καὶ τὸ μεγάλο ἱερὸ τῆς Ἀφροδίτης. Αἱ παραδόσεις αὐταὶ πρὸς ἀναφέρονται ἀπὸ τὸν Αἰσχύλο, τὸν Πίνδαρο, τὸν Ἰσοκράτη, τὸν Ἡρόδοτο, τὸν Πανσανία, ἐπιβεβαιοῦνται καθημερινὰ ἀπὸ τὶς ἀνασκαφὰς πρὸς διεθνεῖς ἐπιστήμονες ἐκτελοῦν στὸ νησί. Ἰδίᾳ ἀπὸ τὶς ἀνασκαφὰς τῶν Ἑλλήνων τῆς Κύπρου ἀρχαιολόγων.

Εἰρηρικὰ καὶ σταδιακὰ ὁ ἐξελληνισμὸς τοῦ νησιοῦ συνεπληρώθη τὸν 11ον π.Χ. αἰῶνα. Ἀξιο ἰδιαιτέρας μνείας εἶναι καὶ τὸ ἐξῆς ἱστορικὸ γεγονός. Στὴν ἑλλαδικὴ περιοχὴ, στὴν περιοχὴ ἀπὸ τὴν ὁποίαν ξεκίνησαν οἱ Ἑλληνες ἀποικοί, ἤκμαζε στὰ χρόνια ἐκεῖνα ὁ λεγόμενος Κρητο-Μυκηναϊκὸς Ἑλληνικὸς πολιτισμὸς καὶ

τρόπος ζωής: τὸν πολιτισμὸ αὐτὸν μετέφεραν στὴν Κύπρο οἱ ἄποικοι. Πρὸς τὸ τέλος τοῦ 11ου π.Χ. αἰῶνα ὁ πολιτισμὸς ἐκεῖνος ἔσβησε στὴν ἡπειρωτικὴ Ἑλλάδα, διεφυλάχθη καὶ συνεχίσθη ὁμως στὴν Κύπρο, πὸν τότε κατέστη θεματοφύλαξ τοῦ πρώτου ἐκεῖνου μεγάλου πολιτισμοῦ τῆς Ἑλλάδος. Ἐκτοτε ἡ Κύπρος ἔγινε ἡ κυριώτερος τῶν ἐλληνομνηναϊκῶν παραδόσεων καὶ πολιτιστικῶν στοιχείων. Οἱ σύγχρονες ἀνασκαφές καὶ πάλιν ἀπέδειξαν ὅτι καὶ κατὰ τὴν κλασσικὴ περίοδο καὶ μετέπειτα αἱ μνηναϊκὰ παραδόσεις καὶ τὰ μνηναϊκὰ στοιχεῖα, διετηρήθησαν ἔντονα καὶ ἐπέδρασαν στὴ ζωὴ τῶν κατοίκων τῆς Κύπρου. Ἐντυπωσιακὸ παράδειγμα εἶναι καὶ τοῦτο: Τὸν 5' π.Χ. αἰῶνα ὁ βασιλεὺς πὸν ἔζη εἰς τὸ ἀνάκτορον τοῦ Βουνίου, πὸν τὰ θεμέλιά του ἀνεσκάφησαν, γιὰ νὰ δείξη τὴν ἀντίθεσίν του πρὸς τὸν Πέρση δυνάστη μετέτρεψε τὰ κεντρικὰ διαμερίσματα τοῦ ἀνακτόρου του σὲ Μνηναϊκὸ Μέγαρον. Τὸ ὄνομα τοῦ βασιλιᾶ ἐκεῖνου δὲν διεσώθη, τὰ θεμέλια ὁμως τοῦ μεγάρου του διαλαλοῦν τὰ αἰσθήματά του. Ἀκόμη στὸν 2ον μ.Χ. αἰῶνα εὐρίσκομε στὴ Σαλαμίνα τῆς Κύπρου, ἐπιφανῆ πολίτην πὸν ἀναφέρεται («εἰς αἰῶνα γυμνασιάρχος» τῆς πόλεως). Τὸ ὄνομά του Διαγόρας Τεύκρου.

Μὲ τίς παραδόσεις αὐτὲς καὶ τὴ δύναμι πὸν παρέχει ἡ ἐλληνικὴ ψυχὴ συνεχίσθη ἡ ζωὴ καὶ ἱστορία τῆς μεγαλονήσου ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τῶν ἱστορικῶν χρόνων ὡς σήμερα. Ἡ ἱστορία αὐτὴ εἶναι γνωστὴ, οὔτε εἶναι τοῦ παρόντος καὶ δὲν χρειάζεται νὰ ἐξιστορηθῇ. Πρέπει ὁμως νὰ τοισθῇ ὅτι ἡ Κύπρος καὶ ὁ λαὸς τῆς κατώρθωσαν νὰ διατηρήσουν ἀκμαῖο τὸν Ἑλληνικὸν πολιτισμὸ, ἀνόθευτο τὴν ἐλληνικὴν τῶν συνείδησιν καὶ ὑπόστασιν ἐπὶ τρεῖς καὶ πλέον χιλιάδες χρόνια, σὲ περίοδο πὸν ἄλλα γειτονικὰ ἔθνη κατεποντίσθησαν καὶ ἐλησμονήθησαν. Ἡ ἀθάνατη Ἑλληνικὴ ψυχὴ πὸν δέθηκε μὲ τὴ μεγαλὴν διοικήσασιν τὴ δύναμι καὶ ἀνθηρότητά τῆς διὰ τῶν αἰώνων, δὲν ἐκάμφθη ἀπὸ τὰ βάσανα, τίς πιέσεις, τὰ μαρτύρια, οὔτε θὰ καμφθῇ, ἀλλὰ σὰν τὸ χρυσὸ πὸν βγαίνει πιὸ δυνατὸς καὶ καθαρὸς ἀπὸ τὸ βάπτισμα πυρός, ξεπετάγεται σήμερα μὲ πίστιν γιὰ τὸ μέλλον, μὲ ἀμείωτη τὴν ἀφοσίωσιν στὴ Λευτεριά καὶ τὴν Ἑλληνικὴν πατρίδα.

Ἡ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν, σήμερα ἀποτίει φόρον τιμῆς στὸ ἥρωικὸ νησί. Μὲ ὑπερηφάνεια καὶ θαυμασμὸ ἀναλογίζεται τὴ ζωὴ καὶ τὴν ἱστορία τοῦ μαρτυρικοῦ ἐλληνικοῦ νησιοῦ, τίς θυσίες, τοὺς πόνους, τὰ μαρτύρια: χαιρετᾷ τὰ 20 λεύτερα χρόνια του, καλεῖ τὸν ἐλληνικὸν λαὸν σὲ γενικὴν συμπαραστάσιν, καὶ εὐχεται μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Ὑψίστου νὰ ἀνατείλῃ, καὶ στὴ μεγαλὴν διοικήσασιν γρήγορα, λαμπρὰ ἡ ἡμέρα Ἀναστάσεως.

ΟΜΙΛΙΑ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΓΡΑΜΜΑΤΕΩΣ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ
Κ. ΙΩΑΝΝΟΥ ΘΕΟΔΩΡΑΚΟΠΟΥΛΟΥ

Μακαριώτατε, Κύριε Ὑπουργέ, Κύριε Πρόεδρε τῆς Ἀκαδημίας,
Κύριοι συνάδελφοι, Κυρίες καὶ Κύριοι,

Ὅταν οἱ θεοὶ τῆς Ἑλλάδος εἶδαν ὅτι ἡ Μοῖρα ποὺ εἶχε μοιράσει στοὺς λαοὺς τῆ γῆ ἔδωκε τόσο λίγο χῶμα στὴν Ἑλλάδα, ἐνῶ συγχρόνως τόσα βουναὶ καὶ τόσα βράχια, ἐδάκρυσαν, καὶ τὰ δάκρυνά τους ἔπεσαν στὴν θάλασσα· καὶ ἀπὸ τὰ δάκρυα τοῦ Διὸς ἀναπήδησε ἀπὸ τὸ πέλαγος ἡ Κρήτη, ἀπὸ τὰ δάκρυα τοῦ Ἀπόλλωνος ἀναπήδησε ἡ Δῆλος καὶ ὅλα τὰ νησιά τοῦ ἀρχιπελάγους, καὶ ἀπὸ τὰ δάκρυα τῆς Ἀφροδίτης ἀναπήδησε ἡ Κύπρος. Θεϊκὰ εἶναι ὅλα τὰ ἐλληνικὰ νησιά, ὡς θεϊκὰ τὰ ἐνωιωθὰν διὰ μέσον τῶν αἰώνων ἐκεῖνοι ποὺ τὰ κατοικοῦσαν, ὡς θεϊκὰ τὰ ἐτραγοῦδησαν οἱ ποιηταί, ὡς θεϊκὰ τὰ ἐτραγοῦδησε — γιὰ νὰ ἀναφέρω μόνον ἓνα ἐξαίρετο — ὁ μεγάλος ἐλληνολάτρης Hölderlin στὸ ποίημά του («Ἀρχιπέλαγος»).

Θεϊκὴ εἶναι λοιπὸν ἡ καταγωγή καὶ τῆς Κύπρου, ποὺ σήμερα ἡ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν, μὲ ἀφορμὴ τὰ 20 χρόνια ἀπὸ τότε ποὺ ὑπεγράφη μία Συνθήκη, μᾶς συνεκάλεσε σήμερα ἐδῶ, ὄχι γιὰ νὰ ἐορτάσωμε, ὄχι γιὰ νὰ πατηγροῦσωμε — γιὰτὶ δὲν εἶναι δυνατόν αὐτὸ — ἀλλὰ μόνον γιὰ νὰ τιμήσωμε ἐκείνους ποὺ ἔδωσαν τὴ ζωὴ τους γιὰ νὰ ἴδῃ τὸ φῶς τῆς ἐλευθερίας τὸ πανέμορφο νησί τῆς Ἀφροδίτης. Νὰ τιμήσωμε τοὺς βλαστοὺς ἐκείνους ποὺ ἔπεσαν στοὺς ἀγῶνες ποὺ ἐγίναν στὴν Κύπρο.

Εἶναι μία τραγωδία ὅλη ἡ τελευταία ἱστορία τῆς νήσου. Μία τραγωδία ποὺ θαρρεῖς πὸς τὴν ἔπλεξε ἓνα κακόβουλο πνεῦμα. Δὲν γνωρίζω ἄλλο παράδειγμα χώρας εἰς τὴν ἱστορία τοῦ κόσμου, ποὺ νὰ ἔχη τόσο ἀδικηθῆ ὅπως ἡ Κύπρος. Ἀφῆνω τὰ περασμένα, τὰ μακρυνά. Τὰ ὑποδήλωσε ὁ Πρόεδρος τῆς Ἀκαδημίας μὲ τρόπο φωτεινὸ καὶ πεντακάθαρο. Τρεῖς χιλιάδες καὶ περισσότερα χρόνια ἐλληνικὸς βίος, ἐλληνικὸς πολιτισμὸς, ἐλληνικὴ γλῶσσα, τέχνη καὶ ἐπιστήμη, πολιτεία. Ἀφῆνω, λέγω, τὰ μακρυνά, καὶ ἀρχίζω ἀπὸ τὴ στιγμή ποὺ οἱ Τοῦρκοι ἐπώλησαν τὴν Κύπρο στοὺς Ἀγγλοὺς. Ἀκούσατε, ἀγαπητοί μου φίλοι! Καὶ μόνον τὸ γεγονός αὐτὸ θὰ ἔπρεπε νὰ ἀφαιρέσῃ κάθε δικαίωμα ἀπὸ τοὺς Τοῦρκους ἐπάνω στὴν Κύπρο. Καὶ μόνον τὸ γεγονός αὐτό· ἐὰν ὑπῆρχε εὐαισθησία εἰς τοὺς ἰσχυροὺς τῆς γῆς. Οἱ Ἀγγλοὶ τὴν ἀγόρασαν. Ἐμπόρευμα ἐγίνε ἡ νῆσος τῆς Ἀφροδίτης. Ἐμπόρευμα μαζὶ μὲ τὶς ψυχές, μαζὶ μὲ τοὺς ἀνθρώπους. Ἔτσι ἀρχίζει ἡ τραγωδία. Ὡσποῦν ἦρθε ἡ ὥρα καὶ ξεσηκώθηκε ὁ Ἑλληνισμὸς, ἐνῶ συγχρόνως οἱ ὀλίγοι Τοῦρκοι ποὺ ὑπῆρχαν ἐκεῖ δὲν ἔκαμαν τίποτε· ἦταν ὡσὰν νὰ μὴ ὑπάρχουν αὐτοὶ οἱ ἄνθρωποι στὸ νησί τὴν ὥρα ποὺ ἐγίνονταν οἱ μεγάλοι ἀγῶνες.

Πρέπει εδώ να είπω ότι αναρωτήθηκα πολλές φορές κατά τη διάρκεια αυτών των αγώνων, πώς ένα έθνος με τόσο μεγάλη πολιτική εμπειρία, όπως το έθνος των Άγγλων, ένα έθνος που έδειξε τόσο μεγάλη σφροσύνη μετά τον παγκόσμιο πόλεμο και άφησε τις κατακτήσεις που είχε κάνει πριν, άφησε ελευθέρους τους λαούς που είχε υποτάξει, πώς αυτός ο λαός αποφάσισε να φονεύσει τα τέκνα του εις την Κύπρο; Ποτέ δεν κατάλαβα, γιατί, επαναλαμβάνω, ο εμπειρότατος αυτός λαός κατόρθωσε να αποφασίσει να φονεύσει τα παιδιά του στην Κύπρο. Μου είναι ένα αίνιγμα αυτό. Τα παιδιά της Κύπρου αγωνίζονταν για την πατρίδα τους, ενώ τα παιδιά των Άγγλων δεν είχαν κανένα αντικείμενο για να το υπερασπίσουν και να σκοτωθούν γι' αυτό. Γι' αυτό τώρα που φέρουμε στη μνήμη μας και τιμούμε τους νέους της Κύπρου που έπεσαν για την πατρίδα τους, νομίζω ότι πρέπει και αυτούς τους νέους ακόμα να θυμηθούμε που έπεσαν εκεί άδικα, δίχως κανένα λόγο. Αυτό είναι ένα μέρος της τραγωδίας.

Όταν επί τέλους έγινε αισθητό ότι κάτι πρέπει να γίνει για την τύχη της Κύπρου, τότε επενοήθη ένα όλωσδιόλου δόλιο σοφίστευμα, ότι δηλαδή δεν πρέπει στην Κύπρο να ισχύσει ό,τι ισχύει σε όλον τον κόσμο, ή αρχή της πλειοψηφίας. Είς όλο τον κόσμο ό,τι έγινε αποφασίσθηκε και αποφασίζεται με αυτήν την διαδικασία, διότι δεν υπάρχει άλλη. Άκόμα και οι Όργανισμοί, οι όποιοι παραδέχθηκαν το δόλιο αυτό σοφίστευμα, κι αυτοί λαμβάνουν τις αποφάσεις τους με την αρχή της πλειοψηφίας. Μόνον λοιπόν στην Κύπρο εδέχθη ή ανθρωπότητα να εφαρμόσει μίαν αρχή, ή όποια τουλάχιστον ήταν ανέντιμη και αποτελεί στίγμα, επαναλαμβάνω αποτελεί στίγμα, για την ανθρωπότητα της σήμερα, όπως αποτελεί στίγμα και για τους Όργανισμούς, οι όποιοι το παραδέχονται αυτό. Είναι πρωτάκουστο, και σνρηθίσαμε όλοι να το δεχόμαστε αυτό το πράγμα. Και οι μεγάλοι και οι μεσαίοι και οι μικροί και όλοι το δέχτηκαν αυτό χωρίς κατασχώνη, διότι είναι απαράδεκτον ήθικώς αυτό το όποιον έγινε και γίνεται εις την Κύπρο.

Μετά τον πρώτο παγκόσμιο πόλεμο δεκάδες λαών και μάλιστα ανωνύμων έλαβαν την ελευθερία τους, έγιναν αυτόνομοι, ατεξούσιοι και αυτοκυβέρνητοι. Άκόμα και οι άγριοι έγιναν αυτοκυβέρνητοι, ακόμα και οι ανθρωποφάγοι — διότι υπάρχουν και αυτοί ακόμα επί της γης — έγιναν αυτοκυβέρνητοι. Μόνον οι Κύπριοι δεν πρέπει να γίνουν αυτοκυβέρνητοι. Και όχι μόνον αυτό, αλλά το δρώμα έντείνεται σε μιá ώρισμένη ώρα, όποτε ο Άττίλας επιτίθεται κατά της Κύπρου, ή όποια ήταν άσπλη, άπροστάτευτη, γιατί είσπετε ακόμα ο ήγέτης της, ο Έθνάρχης Μακάριος εις το δίκαιο και εις την ήθική. Το 1970 — και ήταν ή τελευταία φορά που επήγα στην Κύπρο για να όμιλήσω στο Πανσπουδαστικό Συνέδριο

τῶν Κυπρίων φοιτητῶν — συνήρτησα, εἶδα καὶ συνωμίλησα ἐπανεπιλημμένως μὲ τὸν Μακάριο, ὁ ὁποῖος ἦταν μαθητῆς μου καὶ στὸν ὁποῖο εἶπα: «Μακαριώτατε, ἔχετε ὄπλα; Γιατὶ ἀνησυχῶ». («Ὁχι, μοῦ εἶπε, δὲν ἔχομε, δὲν ἔχομε»). Ἦταν βέβαιος ὅτι θὰ ὑπερισχύσει ἢ δικαιούσῃ. Καὶ ὁ Ἄττίλας ἐπέδραμε καὶ κατέλαβε τὰ 40% τῆς νήσου. 18% εἶναι οἱ Τοῦρκοι, ὅμως τὸ θράσος δὲν ἔχει ὅρια. Ἐταπείνωσε ἀπλὸς ἀνθρώπους, τοὺς ἐδιώξε ἀπὸ τὰ σπίτια τους, τοὺς ἔκαμε φερέοικους, καὶ κατέλαβε τὰ 40% τῆς νήσου. Καὶ ὅπως ξέρομε, τὸ ὄραϊότερο μέρος τῆς νήσου εἶναι αὐτὸ πὸν κατέχει ὁ Ἄττίλας.

Δὲν ἤλθαμε λοιπὸν ἐδῶ γιὰ νὰ ἐορτάσουμε τίποτε, ἀλλὰ ἤλθαμε, ἐπαναλαμβάνω, γιὰ νὰ τιμήσουμε, γιὰ νὰ συλλογισθοῦμε, γιὰ νὰ θυμηθοῦμε καὶ τὰ σφάλματα τὰ δικά μας — δυστυχῶς τὰ σφάλματά μας εἶναι πολλὰ καὶ πρέπει νὰ τὰ θυμηθοῦμε — καὶ συγχρόνως νὰ εὐχηθοῦμε στοὺς ἀδελφούς μας Κυπρίους τὸ μέλλον τους νὰ εἶναι καλύτερο ἀπὸ τὸ παρελθόν. Συγχρόνως νὰ τοὺς συστήσωμε νὰ εἶναι ἐνωμένοι, γιατί τὸ κομμάτιασμα ὠφελεῖ τὸν Ἄττίλα. Καὶ δυστυχῶς αἰσθάνομαι ὅτι ὑπάρχει μεγάλο κομμάτιασμα στὸ νησί, πολλὰ κόμματα — τὰ κόμματα ποτὲ δὲν μποροῦν νὰ λύσουν τὸ μεγάλο θέμα. Πρέπει νὰ εἶναι ἐνωμένοι ὅλοι, καὶ μόνον μὲ τὴν ἐνότητα μποροῦν οἱ ἀδελφοί μας Κύπριοι, καὶ ἐμεῖς ὅλοι μ' αὐτούς, μόνον μὲ τὴν ἐνότητα μποροῦν νὰ ἐλπίζουν ὅτι τὸ μέλλον μπορεῖ νὰ εἶναι, καὶ θὰ εἶναι, καλύτερο ἀπὸ τὸ παρελθόν. Μὲ αὐτὸ τὸ πνεῦμα, κύριε Πρόεδρε, θέλω νὰ εἶπω: Ζήτω ἡ Κύπρος!

ΟΜΙΛΙΑ ΤΟΥ ΑΚΑΔΗΜΑΓΚΟΥ Κ. ΜΕΝΕΛΑΟΥ ΠΑΛΛΑΝΤΙΟΥ

«Καλῶς μᾶς ἤρθατε παιδιά! Στὴν Κύπρο τὴν ἀέρινη
στὴ Μακαρία γῆ,
στ' ὄραϊο πολύπαθο κορμὶ ἢ ἀγνή ψυχὴ δὲν ἔσβησε
καὶ ζῆ, καὶ ζῆ, καὶ ζῆ!»

Τί σημασία ἔχει ἂν ὁ Κωστῆς Παλαμᾶς, καλωσορίζοντας τοὺς Κύπριους ἀδελφούς μας, πὸν ἤρθαν στὴν Ἑλλάδα, τελειώνει τὸ 1904 μὲ αὐτοὺς τοὺς στίχους τὸ ποίημά του «Κύπρος». Μποροῦσε τὰ ἴδια νὰ τοὺς πεῖ καὶ πρὶν πενήντα περίπου χρόνια, στὸ ξεσκήνωμά τους γιὰ τὴν ἐλευθερία, καὶ πρὶν εἴκοσι χρόνια, ἂν ζοῦσε, μὲ τὴν ἀνακήρυξη τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς Κύπρου, καὶ τώρα καὶ πάντα. Γιατὶ σὲ μερικούς, ἐλάχιστους χώρους στὴν ὑδρογείο, ἢ («ἀγνή ψυχὴ») τῶν λαῶν πὸν τοὺς κατοικοῦν, δὲν σβήνει, ἀλλὰ ζεῖ καὶ θὰ ζεῖ, μέσα στὸ «ὄραϊο πολύπαθο κορμὶ» τους σὲ πείσμα, θὰ ἔλεγε κανεὶς, καὶ τῆς κοινῆς λογικῆς ἀκόμα.

Ἐμεῖς οἱ Ἕλληνες, ὅπου καὶ νὰ ζοῦμε, τὸ νοιώθουμε καλὰ αὐτό. Τὸ ξέρο-
με, γιατί στὰ μεγάλα περάσματα τῆς ἱστορίας μας, μιᾶς ἱστορίας χιλιετηρίδων,
μας ἦταν γραφτὸ νὰ σφουγγίζουμε κάθε τόσο τὰ αἵματα τοῦ «πολύπαθον κορ-
μιοῦ» μας, ἀπὸ τοὺς ἀνισοὺς ἀμυντικοὺς ἀγῶνες γιὰ τὴν ἐπιβίωση τῆς φυλῆς μας.

Ὅπως καὶ σὲ μᾶς τοὺς Ἑλλαδίτες, πολλοὶ ἦταν οἱ ἐραστὲς καὶ τοῦ ὄμορ-
φου νησιοῦ τῆς Ἀφροδίτης στὴ μακροαίωνα ἱστορία του. Φοίνικες, Ἀσσύριοι, Αἰγύ-
πτιοι, Πέρσες, Ρωμαῖοι, Ριχάρδος ὁ Λεοντόκαρδος, Ναῖτες, Λουζινιάν, Γενο-
βέζοι, Βενετσιάνοι, Ὀθωμανοί, Ἀγγλοὶ. Μιὰ στρατιὰ ἀτέλειωτη ἀπὸ φυλὲς κατα-
κτητῶν, πὸν τελικὰ δὲν κατάφεραν, ὅπως συμβαίνει καὶ μὲ κάθε ἑλληνικό, νὰ
κορρσέφουν τὴν ψυχὴ τοῦ νησιοῦ. Ἐκεῖ, πὸν τὰ παλιὰ χρόνια οἱ προεὲς τοῦ Ζε-
φύρου κάποιαν αὐγὴ ἀπόθεταν ἀπαλὰ στὶς ἀκτὲς του, γυμνή, τῆ θεὰ τῆς γονιμό-
τητας, τῆς ὁμορφιάς καὶ τοῦ ἔρωτα, γιὰ νὰ τὴν ὑποδεχτοῦν οἱ ὄρειες καὶ νὰ
τὴν ὀδηγήσουν στολισμένη κοντὰ στοὺς ἄλλους ἀθάνατους θεοὺς. Τὴν Ἀφροδίτη,
τὴν Κύπριδα, τὴν Κυπρογένεια, τὴν Ἀρσασα τῆς Κύπρου.

Αὐτὲς τὶς ἀκτὲς τοῦ νησιοῦ ἐπάτησαν μὲ τὸ βαρὺ τους πέλμα καὶ οἱ κατα-
κτητὲς της, χωρὶς νὰ κατορθώσουν ὅμως ν' ἀφήσουν ἐκεῖ ἄλλα ἴχνη διαβάσεως
ὡς σήμερα, ἀπὸ ἐρείπια κτισμάτων καὶ μερικὲς τὸν λέξεις, πὸν ἐξακολουθεῖ νὰ
κρατᾷ στὴν ὀμιλία της, φιλόξενη πάντα, ἡ Κύπρος.

Ἀξίζει ἐδῶ νὰ τοιςτεῖ ἡ δύναμη τῆς γλώσσας ν' ἀντισταθεῖ στοὺς λαοὺς
πὸν εἶχαν κατακτήσει τὸ νησί. Μιᾶς γλώσσας, χάρη στὴν ὁποία διαφυλάχτηκε
ἡ ἑλληνικότητα καὶ ὁ χαρακτήρας τῆς κυπριακῆς ποιητικῆς παράδοσης. Ὁ Ἡρό-
δοτος πρῶτος ἔγραψε ὅτι «οὐχ Ὀμήρου τὰ κύπρια ἔπεά ἐστι ἀλλ' ἄλλον τινός». *Αὐτὸς ὁ ἄλλος* θεωρεῖται σήμερα ὅτι εἶναι ὁ Κύπριος ἐπικός ποιητὴς Στασίνος,
πὸν πιθανότατα ἔζησε τὸν 7ο π.Χ. αἰῶνα. Ἄλλοι Κύπριοι ποιητὲς τῆς ἀρχαί-
τητας, πὸν σώθηκαν μικρὰ ἢ μεγάλα ἀποσπάσματα ἔργων τους, εἶναι ὁ χρησιμο-
λόγος *Εὐκλος*, ὁ ἀναφερόμενος στὴν Ἰλιάδα μυθικός βασιλεὺς τῆς Πάφου *Κινύ-
ρας* καὶ στὰ ἀλεξανδρινὰ χρόνια ὁ σκωπτικός ἐπιγραμματοποιὸς Ἑρμείας, ἀπὸ τὸ
Κούριο καὶ ὁ φημισμένος δραματικός ποιητὴς Σόπατρος, ἀπὸ τὴν Πάφο.

Κατὰ τὰ χρόνια τοῦ Βυζαντίου ἡ δημοτικὴ κυπριακὴ ποίηση συμβαδίζει
μὲ τὴν ποίηση τοῦ ἄλλου ἑλληνισμοῦ μὲ τὸν ἀκριτικὸ κύκλο. Τὸ πέρασμα ἀπὸ
τὸ νησί τοῦ *Διγενῆ* καὶ τῶν ἄλλων ἀκριτῶν, ἄφησε βαθειὰ τὰ ἴχνη του στὴν ποίη-
ση τῆς ἐποχῆς. Ἀνάμεσα στοὺς συγγραφεῖς, πὸν διέσωσαν τὴ γλώσσα μὲ τὸ ἰδίω-
μὰ της, θὰ πρέπει πρῶτα ν' ἀναφερθοῦν οἱ δύο χρονικογράφοι τοῦ 15ου αἰῶνα,
ὁ *Λεόντιος Μαχαιρᾶς* καὶ ὁ *Γεώργιος Βουστρώνιος*, ἐξελληνισμένο ὄνομα ἀπὸ τὸν
γαλλικὸ *Oïko de Bustrone*. Ὁ *Μαχαιρᾶς* στὸ ἔργο του μὲ τὸν τίτλο «Ἐξή-
γησις τῆς γλυκείας χώρας Κύπρου, ἡ ὁποία λέγεται *Κρόνικο*, τουτ' ἔστιν *Χρο-*

νικόν»), προικισμένος χρονογράφος, μᾶς δίνει ὅλη τὴν ἀτμόσφαιρα τῆς ἐποχῆς τῶν Φράγκων στὴν Κύπρο. Ἐν καὶ πιστὸς ὑπηρέτης τῶν ρηγάδων Λουζινιάν, λυπᾶται γιατί, καθὼς γράφει, «ἐβαρβαρίσαμεν τὰ Ρωμέϊκα καὶ ἐν ἡξεύρομεν ἴντα ποῦ συντυχαίνομεν» (δὲν ξέρομε τί μιλοῦμε). Ὁ Βουστρώνιος, μετὰ τὸν ἐξελληνισμό του, γράφει καὶ αὐτὸς στὴν κυπριακὴ διάλεκτο, συνεχίζοντας τὸ χρονικὸ τοῦ Μαχαιρᾶ.

Ἐκτὸς ἀπ' αὐτοῦς, ἔχουμε ἀκόμα λαϊκοὺς ποιητὲς στὴν κυπριακὴ διάλεκτο, καθὼς καὶ τὴ μετάφραση τῶν («Ἀσσιζῶν») τῆς Ἱερουσαλήμ. Πρόκειται γιὰ κώδικες νόμων τῆς ἐποχῆς τῆς Φραγκοκρατίας, πὸν μεταφράστηκαν στὴ διάλεκτο τῆς Κύπρου τοῦ 13ου αἰώνα καὶ ἀντὶ γιὰ τὸ λατινικὸ πρωτότυπο ἐπεκράτησε τελικὰ ὡς ἀθηντικὸ κείμενο ἢ μετάφρασή τους.

Θ' ἀναφέρουμε ἀκόμα τὰ τραγούδια τῆς Ἀγάπης, πὸν ἡ φιλολογικὴ κριτικὴ ἔκδοσή τους μὲ τὸν τίτλο «Ρίμες ἀγάπης» ἀπὸ τὴν Κυπρία Θέμιδα Σιαπκαρᾶ-Πιτσιλλίδου βραβεύθηκε ἀπὸ τὴν Ἀκαδημία Ἀθηνῶν τὸ 1975 μὲ τὸ Ἔπαθλο τοῦ Ἰδρύματος Κώστα καὶ Ἑλένης Οὐράνη. Τὰ τραγούδια αὐτά, ἀποκαταστημένα καὶ ἐπεξεργασμένα ἀπὸ τὴν Κυρία Σιαπκαρᾶ, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν φιλολογικὴ τους ἀξία, ἀποκαλύπτουν κατὰ ἀδιάσειστο τρόπο, ὄχι μόνον τὴν ἐλληνικότητα τῆς Κύπρου, ἀλλὰ καὶ τὴν πνευματικὴ ἀνθήση τοῦ κυπριακοῦ ἐλληνισμοῦ ἀπὸ τὸν 16ο αἰώνα. Ὁ ἄγνωστος ποιητὴς τους, εἴτε πρωτότυπα εἶναι τὰ ποιήματα, εἴτε μερικὰ ἀπ' αὐτὰ εἶναι μεταφράσεις ποιημάτων τοῦ Πετράρχη, παρουσιάζει στὴν ὠραιότερὴ της μορφή τὴν κυπριακὴ διάλεκτο.

Ἄλλα ἀκόμη λογοτεχνήματα εἶναι μπαλλάντες ἐπικῆς μορφῆς, ἀγνώστων ὁμῶς ποιητῶν.

Ἡ Κύπρος, μαζὶ μὲ τὸν Πόντο, τὴν Καππαδοκία καὶ τὴν Κρήτη, διετήρησε ζωντανὴ τὴν παράδοση τῆς ἀκριτικῆς ποίησης. Τὸ ἥρωικὸ στοιχεῖο κρατοῦν πιὸ ἔντονο καὶ τὰ ὀνόματα τῶν περισσοτέρων βυζαντινῶν ἡρώων. Οἱ Κύπριοι χωρικοὶ πιστεύουν ἀγράδαντα πὸς οἱ ἥρωες αὐτοὶ ὑπῆρξαν καὶ ἰδιαίτερα πὸς ὁ Διγενῆς ἦταν κάποιος πρόγονός τους στὸ νησί. Πολλὲς παραδόσεις διατηροῦνται γύρω ἀπὸ τόπους καὶ βράχους τῆς Κύπρου, πὸν συνδέονται μὲ τὰ ἀνδραγαθήματά του, παραδόσεις πὸν τοὺς συγκρατοῦν καὶ τοὺς θεριεύουν τὴν ἐθνικὴ τους ὑπερηφάνεια.

Τὰ («Ἐκατόλογα»), ἢ («Ἀροδαφροῦσα»), ὁ («Πραματευτής»), μὲ ἔντονο τὸ ἐρωτικὸ στοιχεῖο, εἶναι συνθέσεις τῆς περιόδου τῆς Φραγκοκρατίας καὶ τὰ «Δίστιχα» εἶναι τραγούδια πὸν μέχρι σήμερα τραγουδιῶνται σὲ γιορτές, γάμους καὶ πανηγύρια. Σ' αὐτό, σπουδαῖο ρόλο ἔπαιξαν καὶ παίζουν ἔως τώρα οἱ Κύπριοι ποιητὰ ρηδεις, ἐμπνευσμένοι ἄνθρωποι τοῦ λαοῦ, πὸν μὲ τοὺς στίχους τους ἱστοροῦν ἔρωτες, φόνους, θαύματα ἀγίων, πατριωτικὰ κατορθώματα καὶ ὅ,τι ἄλλο

θὰ μποροῦσε νὰ συγκινήσει τὶς λαϊκὲς μάζες. Παράλληλα μὲ αὐτά, οἱ ποιητάρηδες συνθέτουν καὶ τὰ γνωμικὰ ποιήματα γιὰ νὰ διδάξουν καὶ καταγίνονται ἀκόμα μὲ τὰ σατιρικά καὶ τὰ «τσιαττίσματα», τὰ διαλογικά, δηλαδή, σατιρικά δίστιχα, μὲ τὰ ὁποῖα ἀνταλλάσσουν διαξιφισμοὺς μὲ τὸν ἀντίπαλό τους, μέχρις ὅτου ὁ ἕνας ἀπ' τοὺς δύο παραδεχθεῖ τὴν ἡττα του.

Ἄλλὰ δὲν εἶναι μόνο ἡ ποίηση. Εἶχα τὴν εὐκαιρία τὴν τελευταία εἰκοσαετία νὰ ἐπισκέπτομαι σχεδὸν κάθε χρόνο τὸ νησί. Τόπο ξεσηλωμένο ἀπὸ τὴ μαχητικὴν ἐποχὴ τῆς ΕΟΚΑ, γιὰ νὰ βάλει τώρα τὰ θεμέλια τοῦ νέου κράτους, μετὰ ἀπὸ ἕνα πράγματι ἐπικὸν ἀγῶνα. Τόπο πάνοπλο ψυχικὰ ὕστερα ἀπὸ τὴν τουρκικὴν εἰσβολή, μὲ τὰ δόντια πεισματικά σφιγμένα, νὰ ἀναπτύσσεται καὶ νὰ ζητᾷ τὴν ἐπιβίωσή του στὸν περιορισμένο χῶρο ποὺ προσωρινὰ τοῦ ἀπέμεινε, κατερώνοντας τὶς καλλίτερες μέρες τῆς ἐθνικῆς του ἀποκατάστασης.

Καὶ τί δὲν ἦταν νὰ παρατηρήσεις ἐκεῖ. Πρῶτ' ἀπ' ὅλα τὴν μεταστροφή τοῦ μέσου τύπου τοῦ Κυπρίου, ἀπὸ ἥπιο, μείλιχιο καὶ συγκαταβατικό, σὲ δυναμικό, μαχητικό καὶ ἀνυποχώρητο στὴ διεκδίκηση τῶν ἱστορικῶν καὶ φυλετικῶν του δικαίων καὶ τῆς ἐθνικῆς του ἀξιοπρέπειας. Μαζὶ μὲ τοὺς ἀντίλαλους τῆς ἐλληνικῆς ἱστορίας, ἔρχονταν πάλι στ' αὐτιά του, ὕστερα ἀπὸ τέσσερες αἰῶνες, ἡ προσευχὴ τοῦ Γάλλου ποιητῆ Ronsard πρὸς τὴν Ἄφροδίτη («νὰ φυλάξει τὴν Κύπρο ἀπὸ τὸν στρατὸ τοῦ Τούρκου»). Ἀνάμεσα στοὺς ἄλλους στίχους του, ὁ ποιητὴς ζητᾷ ἀπὸ τὴν Κύπριδα ἐπὶ λέξει: «Μὴν ἀφήσεις ἕνας βάρβαρος ἀφέντης νὰ καταστρέψει τὸ νησί σου, μολύνοντάς σου τὴν τιμὴ». Δὲν ξέρω μέχρι ποιοῦ βαθμοῦ κατάφερε νὰ προστατέψῃ στὰ 1974 τὴν Κύπρο ἢ Ἄφροδίτη, ἀλλὰ λίγο πιὸ πρὶν, κάτι ἀγρόνες, στημένες ἐκεῖ — μέσα τοῦ 20οῦ αἰῶνα δυστυχοῦς! — γιὰ νὰ αἰωρηθοῦν ἀπ' τὶς θηλιές τους τρυφερὰ στὴν ἡλικία, ἀλλὰ ὠριμα στὴν ἀνθρώπινη καὶ ἐθνικὴ συνείδηση νεανικὰ κορμιά, πολλὰ ἔχουν νὰ διδάξουν τὸν κόσμον ὀλόκληρο, ἂν κάποια στιγμή ἤθελε προσέξει περισσότερο τὴν ὑπόθεση «Κύπρος».

Καὶ μὲ τί δὲν θὰ εἶχε κανεὶς νὰ ἐντυπωσιασθεῖ ἀπ' αὐτὸν τὸν λαό. Μὲ τὴν ἱστορία του, τὶς παραδόσεις του, τὴ γλῶσσα, τὴν ἔξοχη λαϊκὴ του τέχνη, τὴν ποίηση, τὴν ζωγραφικὴ, τὴν μουσικὴ του; Λαὸς προικισμένος μὲ τόσους ἄξιους ἐκπρόσωπους τῶν καλῶν τεχνῶν, ποὺ θὰ ἔφταναν σὲ πληθυσμὸ δεκαπλάσιο τῆς Κύπρου. Δὲν ὑπερβάλλω. Καὶ τοῦτο γιὰ τὸν μικρὸ αὐτὸν τόπο μὲ τὴν ἐκσυγχρονισμένη παιδεία καλλιεργοῦνται ἀπὸ τὴν νεαρὴν ἡλικία στὰ σχολεῖα καὶ οἱ καλὲς τέχνες. Καὶ μόνο ὁποῖος ἔτυχε νὰ ἐπισκεφθεῖ στὴν Λευκωσία μιὰ ζωγραφικὴ ἔκθεση μαθητῶν τῶν δημοτικῶν σχολείων τοῦ νησιοῦ, ὕστερα ἀπὸ τὴν βάρβαρη εἰσβολὴ τῶν φίλων μας γειτόνων, θὰ μποροῦσε νὰ μιλήσει γιὰ τὶς ἐντυπώσεις ποὺ χαραχτήκαν μέσα του. Τὸ πινέλλο τῶν δεκάχρονων ἢ καὶ μικρότερων ζωγρά-

φων είχε εισχωρήσει βαθειά στην καρδιά τῆς ματωμένης πατρίδας, γιὰ νὰ πάρει τὸ δραματικὸ ἐκεῖνο χρῶμα ποὺ χρειάζονταν νὰ ντύσει τὰ τέλεια σχέδια τῶν ἐρωτηματικῶν, τῶν «Γιατί;», τῶν προικισμένων καὶ ἀθῶων αὐτῶν ὑπάρξεων.

Ἡ Κύπρος ἔχει νὰ ἐπιδείξει σήμερα, χωρὶς νὰ φοβᾶται τὴ σύγκριση, ἐξαιρετους λογοτέχνες καὶ καλλιτέχνες, ποὺ ἔχουν διαπρέπει στὴν ποίηση, τὴν λογοτεχνία, τὴν ζωγραφικὴ, τὴν μουσικὴ, τὴν χαρακτικὴ καὶ σὲ κάθε ἄλλον εἶδος ἐντεχνη ἔκφραση τοῦ πλούσιου ἐσωτερικοῦ τῆς κόσμου. Ἀξιόλογη ἐξέλιξη μιᾶς θανμαστῆς λαϊκῆς ἔκφρασης σὲ ὅλους αὐτοὺς τοὺς τομεῖς καὶ σὲ ἀκόμη περισσότερους, ποὺ μποροῦμε νὰ ποῦμε πὼς ἀρχίζει νὰ ἀκμάζει ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τῶν Φοινίκων γιὰ νὰ φτάσει ὡς τὶς μέρες μας, ἀναπτύσσοντας, χάρη στὸ ἔμφυτο καλλιτεχνικὸ αἰσθητήριό τοῦ λαοῦ, τὴν οἰκιακὴ τέχνη μὲ τὴν ὕφαντικὴ, τὸ κέντημα καὶ τὶς νταντέλλες, ἀλλὰ καὶ σὲ ὅλους τοὺς ἄλλους κλάδους τῆς χειροτεχνίας, στὰ σταμπωτὰ ὑφάσματα, στὴν ξυλοτεχνία καὶ ξυλογλυπτικὴ, τὴν κεραμικὴ, τὴν μεταλλουργία, χρυσοχοϊκὴ καὶ ἀργυροχρυσοχοϊκὰ, τὴν πλεχτικὴ καὶ κάθε ἄλλη χειροτεχνία ποὺ θὰ εἶχε νὰ ἐπινοήσει τὸ δημιουργικὸ μυαλὸ τοῦ λαοῦ. Αὐτοῦ τοῦ λαοῦ, ποὺ ἐνώνει μὲ τὴν παράδοση, καὶ τὴν ὀνομασία τῶν τοπωνυμίων του σὲ ἓνα ἀδιάσπαστο σύνολο τὴν ἔννοια τοῦ ἑλληνισμοῦ. Σήμερα ἀκοῦς τὰ στόματα τῶν Κυπρίων χωρικῶν νὰ σοῦ ἐπιβεβαιώνουν τὴ συνέχεια τῆς ἱστορίας τῆς φυλῆς, ὅταν ἀναφέρονται σὲ κυπριακὰς τοποθεσίες, ὅπως σ τ ὀ ν Ἄ π ἔ λ λ ω ν α, —τοποθεσία προφανῶς ἀρχαίου ναοῦ τοῦ Ἀπόλλωνα — σ τ ἦ ν μ ο ὑ τ ἦ τ ο ὕ Δ κ ι ᾱ — στὴν μύτη, δηλαδή, στὴν κορυφὴ τοῦ ὑψώματος στὸ ὄνομα τοῦ Δία—, σ τ ὀ ν Δ κ ι ὀ ν υ σ ο, σ τ ὀ ν Ἀ ρ ᾶ κ λ η, σ τ ἦ ν Ἄ ρ τ ι μ ι καὶ τόσα ἄλλα ἀκόμη. Ἀντίστροφα, τώρα, παίρνοντας τὴν ἱστορία, αἰσθανόμαστε ὡς Ἑλληνες ἰδιαίτερη συγκίνηση διαβάζοντας στὸν Ἡρόδοτο ὅτι ἡ βασίλισσα τῆς Ἀλικαρνασσοῦ Ἀρτεμισία ἀπέτρεπε τὸν Ξέρξη ἀπὸ τὴν ναυμαχία τῆς Σαλαμίνας, χαρακτηρίζοντας τοὺς Κυπρίους ὡς κακοὺς δούλους «τῶν ὄφελος ἐστὶν οὐδέν». Καὶ ὁ Μαρδόνιος, παρηγορόντας τὸν Ξέρξη, ὕστερα ἀπὸ τὴν ἥττα του στὴ Σαλαμίνα, λέγει γιὰ τοὺς Κυπρίους ὅτι «κακοὶ ἐγένοντο», δηλαδή, δὲν ἐπολέμησαν μὲ πίστη πλᾶι στοὺς Πέρσες. Αὐτὴ ἢ συμπεριφορὰ σὲ καιρὸ πολέμου, λέγεται στὴ σύγχρονη διεθνῆ ὀρολογία σ α μ π ο τ ᾶ ζ, ποὺ ἢ τότε δούλη στοὺς Πέρσες Κύπρος ἔκανε, νοιώθοντας ὡς πρόσκοπος τῆς Ἐλευθερίας στὸ μακρυνὸ ἐκεῖνο σημεῖο τῆς Ἑλληνικῆς Ἀνατολῆς.

Οἱ Κύπριοι ξέρον, ἀνάλογα μὲ τὶς ἐθνικὲς τους συνθηκὲς, ἢ «τὸ ὄφελός των νὰ εἶναι οὐδέν» καὶ νὰ «γίνονται κακοὶ» σύμφωνα μὲ τὸν Ἡρόδοτο, ἢ νὰ πολεμοῦν καὶ νὰ πεθαίνουν προασπίζοντας τὰ δίκαιά τους, ὅπως συνέβη καὶ στὶς 9 Ἰουλίου τοῦ 1821. Ὁ ἐθνικὸς ποιητὴς τῆς Κύπρου Βασίλης Μιχαηλίδης, μᾶς ἄφησε ἓνα συγκλονιστικὸ ἔπος 600 περὶπου δεκαπεντασύλλαβων στίχων, ὅπου

ἀφηγεῖται τὰ δραματικά γεγονότα πὸν ὀδήγησαν στὸν ἀπαρχονισμό τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Κυπριανοῦ καὶ ἄλλων κληρικῶν καὶ λαϊκῶν τὴν «9ην Ἰουλίου τοῦ 1821 ἐν Λευκωσίᾳ Κύπρου», καθὼς λέγει ὁ τίτλος τοῦ ποιήματος.

Ἀποσπῶ ἀπὸ κεῖ μέσα μιὰ ζωηρὴ στιχομυθία μεταξὺ τοῦ αἰμοβόρου Μουσελίμ - ἀγᾶ καὶ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Κυπριανοῦ, ὅπως ἡ ποιητικὴ φαντασία τοῦ Μιχαηλίδη βασισμένη στὸ ρόλο πὸν ἔπαιξαν τὴ στιγμὴ ἐκείνῃ οἱ δυὸ ἀντίπαλοι, μᾶς ἀποθανάτισε στὸ γεμᾶτο ἐλληνικὴ ἔξαρση ποίημά του.

Λέει ὁ Μουσελίμ στὸν Κυπριανό :

«Πίσκοπε, γιὼ τὴ γνώμημ μου ποττὲ δὲν τὴν ἀλλάσσω
τζ' ὅσα τζ' ἂν πῆς μεθ θαρρευτῆς πὼς ἔν νὰ σοῦ πιστέψω.
Ἔχω στὸν νοῦν μου, Πίσκοπε, νὰ σφάξω, νὰ κρεμμᾶσω,
τζ' ἂν ἠμπορῶ πὸν τοὺς Ρωμοὺς τὴν Τζύπρον νὰ παστρέψω
τζ' ἀκόμα ἂν ἠμπόρηα τὸν κόσμον νὰ γυρίσω,
ἔθεν νὰ σφάξω τοὺς Ρωμοὺς, ψυσιῆν νὰ μὲν ἀφήσω».

Καὶ ὁ Κυπριανὸς τοῦ ἀπαντᾷ :

«Ἡ ρωμοσύνη ἔν φυλὴ συνότχαιρη τοῦ κόσμου.
Κανένας δὲν εὐρέθητζεν γιὰ νὰ τὴν ἱξηλείη,
κανένας, γιὰτὶ σιέπει τὴν ἴπὸν τ' ἄψη ὁ Θεός μου.
Σφάξε μας οὐλοὺς τζ' ἄς γενῆ τὸ γαῖμαμ μας ἀδλάτζιν
κάμε τὸν κόσμον ματζελεῖὸν τζ' αἰ τοὺς Ρωμοὺς τραούλια,
ἀμμά ἔξερε πὼς ὕλαντρον ὄντας κοπῆ καβάτζιν,
τριγύρου του πετάσσουνται τρακόσια παραπούλια.
Τὸ ἴν ἄντάν νὰ τρῶ τὴν γῆν, τρώει τὴν γῆθ θαρκέται,
μὰ πάντα τ ζ ε ἰ ν ο ν τρώεται τζ' αἰ τ ζ ε ἰ ν ο ν καταλυέται».

* * *

Στὰ ἄχαρα τοῦτα χρόνια πὸν ζοῦμε, χρόνια πὸν ἡ ἀτομικὴ καὶ ἡ πολιτικὴ εὐαισθησία ἔχει ἀνεπανόρθωτα ραγίσει καὶ ἡ ἠθικὴ ἔγινε ρευστὴ, κυλώντας στὸν κατήφορο, χρόνια στὰ ὁποῖα γιορτάζονται ἐπίσημα τὰ δικαιώματα τοῦ ἀνθρώπου σὲ τακτὴ ἡμέρα τοῦ ἔτους, ἐνῶ παράλληλα ἡ προσπάθεια γιὰ ἀναγνώριση τῶν δικαιωμάτων τῶν λαῶν συναντᾷ οὐσιαστικὰ τὴν ἄρνηση, χρόνια πὸν κυριαρχεῖ τὸ δίκαιο τοῦ συμφέροντος, ὅταν δὲν συμφέρει ἡ κυριαρχία τοῦ δικαίου, στὰ χρόνια αὐτὰ κάποια μικρὰ κράτη ἀγωνίζονται νὰ σταθοῦν στὰ πόδια τους καὶ νὰ ἐπιζήσουν, παλεύοντας ἄνισα μὲ τὰ συμφέροντα τῶν ἰσχυρῶν, πὸν δρίζουν τὴ μοίρα τῶν ἀδυνάτων. Ἡ Κύπρος ἀνήκει στὰ κράτη αὐτὰ. Καὶ ἡ Ἑλλάδα τὴν πονάει

ἀλλὰ καὶ τὴν καμαρώνει. Ἐν στὰ παλιότερα χρόνια τὸ νησὶ ἦταν γιὰ τὴν Ἑλλάδα μιὰ ἀγάπη, στὰ τελευταῖα χρόνια ἔγινε ἓνα πάθος. Ἐνα σφοδρὸ πάθος. Γιατὶ βλέπει ἐκεῖ κάτω ὁ Ἕλληνας νὰ ζεῖ μιὰ προαιώνια Ἑλλάδα. Μιὰ Ἑλλάδα μὲ τοὺς ἴδιους θεοὺς, τὰ ἴδια ἦθη καὶ ἔθιμα, τὴν ἴδια λαϊκὴ τέχνη. Νὰ σμιλεύει ἀπ' τὰ πανάρχαια χρόνια τὴν πέτρα καὶ τὸν χαλκὸ. Νὰ διατηρεῖ στὴ γλῶσσα τῆς λέξεις - πετράδια ἀτίμητα μιᾶς διαλέκτου, πὸν σπάνια ἴσως συναντᾶς πιά στὴν ὑπόλοιπη Ἑλλάδα. Νὰ σκοντάφτει ἢ σκαπάνη ἀκόμα σήμερα, λίγο πιὸ κάτω ἀπὸ τὴν ἐπιφάνεια τῆς γῆς, σὲ εἶδη καθημερινῆς χρήσης ἢ τέχνης χιλιάδων ἑλληνικῶν χρόνων πίσω.

Ἐρεῖ ἀκόμα ὁ Ἕλληνας, πὸς ἢ Κύπρος γνώρισε τὴ σκλαβιὰ περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλη ἑλληνικὴ γωνιὰ τῆς γῆς. Τόπος κατακτήσεων στὴν ἀρχή, ἀντικείμενο ἀγοραπωλησίας Ἕγγλων, Τούρκων, Ναϊτῶν, Λουζιτιανῶν ἀργότερα, κρατήθηκε γερὰ ἀπὸ τίς ἀκλόνητες βαθειᾶς ρίζες τῆς, γιὰ νὰ σωθεῖ καὶ νὰ ζήσει τρισήμεση σχεδὸν χιλιάδες χρόνια. Γιὰ νὰ μὴ λυγίσει καὶ ἐγκαταλείψει ἱερὰ καὶ ὄσια. Γιὰ νὰ μὴ καμφθεῖ ἀπὸ τὸν κατακτητὴ καὶ ἀπὸ τὸ χρόνο. Καὶ γιὰ νὰ ξεπηδᾷ σήμερα, μπορεῖ λαβωμένη ἢ ἀκρωτηριασμένη, ἀλλὰ πάλι ζωντανή, πάλι μὲ καινούργια δροσιά, ἔτοιμη νὰ ξαναζήσει τὴ συνέχεια τῶν πεπωμένων τῆς, μὲ μόνο ἐφόδιο τὴν πίστη στὸ ἀθάνατο κύτταρο τῆς φυλῆς τῆς. Σὰρξ ἐκ τῆς σαρκὸς τῆς, πνεῦμα ἀπὸ τὸ πνεῦμα τῆς, ψυχὴ ἀπ' τὴν ψυχὴ τῆς, ὅλη ἡ Ἑλλάδα τῆς παραστέκεται. Ἀκούει τὸν παλμὸ τῆς καὶ τὸν συνταιριάζει μὲ τὸ δικό τῆς παλμό. Ἀκούει τὸ χτυποκάρδι τῆς καὶ τὸ συντονίζει μὲ τὸ δικό τῆς χτυποκάρδι. Νοιώθει τὸν πόνο τῆς δικό τῆς πόνο.

Μέσα στὶς δύσκολες ὥρες πὸν περνᾷ τὰ τελευταῖα τοῦτα χρόνια ἢ Κύπρος, ἀκούει μὲ τὸ μητρικὸ τῆς ἔνστικτο ἢ Ἑλλάδα μιὰ προσευχὴ νὰ ἀναδεύεται στὰ πικρὰ χεῖλη τοῦ νησιοῦ, σιωπηλὴ προσευχὴ τοῦ ἀδυνάτου, μιὰ προσευχὴ, ἃς ποῦμε, σὰν ἐκεῖνη τῶν ἀγαθῶν φαράδων τῆς Βρετανῆς, πὸν ξεκινώντας νυχτιάτικα νὰ ἐξασφαλίσουν τὸ καθημερινό τους, γυροῦν τὰ μάτια στὸ σκοτεινὸ οὐρανὸ παρακαλώντας :

«Θεέ μου,

ἃς εἶσαι καλὸς μαζί μου.

Ἡ θάλασσα εἶναι τόσο ἀπέραντη

καὶ ἢ βάρκα μου εἶναι τόσο μικρὴ!»